

BOWLING FOR COLUMBINE

Guia didàctica per al professorat
Material per a l'alumnat

Fitxa Tècnica

TÍTOL :	BOWLING FOR COLUMBINE
DURADA:	120'
NACIONALITAT i ANY:	EEUU i Canadà, 2002
DIRECTOR:	Michael Moore
GUIÓ:	Michael Moore
FOTOGRAFIA:	Brian Danitz i Michael McDonough
PRODUCCIÓ	Michael Moore
MÚSICA:	Jeff Gibbs
ANIMACIÓ	Harold Moss
MUNTATGE:	Kurt Engferh

Sinopsi

Prenent com a punt de partida la matança de l'institute de Columbine, un poble de Littleton (Colorado), Michael Moore fa una exploració sobre la naturalesa de la violència als Estats Units. Per indagar les causes que van motivar els fets, el realitzador entrevista personatges molt diversos que hi estan vinculats directa o indirectament, com el director de la fàbrica d'armament de Littleton; l'actor Charlton Heston, com a president de l'Associació Nacional del Rifle, el cantant Marilyn Manson o els alumnes i veïns de Columbine, entre d'altres.

Al documental, Moore argumenta l'ús social i polític de la por com a causa principal dels fets, i demostra com l'estat permanent d'alarma en què viu la població desencadena una violència extrema difícilment controlable i molt perillosa per la facilitat amb què poden aconseguir-se armes de foc.

A *Estúpids homes blancs*, Michael Moore segueix indagant aquests fets, exposant clarament les raons per sentir-se orgullós de formar part de la gran nació americana. Sota l'afirmació "Som els millors", va enumerant els motius de satisfacció per pertànyer al país més poderós del món, el que registra un nombre més alt de milionaris, que consumeix més petroli que cap altra nació, que té el nombre més alt d'execucions conegudes de delinqüents infantils o que és el primer respecte a les probabilitats que tenen els nens i nenes de menys de quinze anys de morir per armes de foc. Aquestes i altres raons deixen molt clara la posició crítica de Moore sobre les justificacions del president Bush per exercir el control del planeta en nom de la defensa de la llibertat i del dret a la seguretat. El terrorisme internacional o qualsevol altre suposada amenaça que segons la raó d'estat posi en perill la pau i la seguretat de la gent són valorats per Moore com a instruments de control que el poder utilitza per contrarestar l'autèntica amenaça de la misèria social que afecta amplis sectors de la població.

El director: Michael Moore

L'escriptor i cineasta Michael Moore va néixer a Flint (Michigan), el 1954. Iniciat en el periodisme de molt jove, funda *The Flint Voice*, un dels diaris alternatius més respectats del país, del qual va ser director durant 10 anys.

A mitjans dels anys vuitanta va ser director, productor, autor i presentador de la sèrie televisiva *TV Nation*, galardonada amb un premi Emmy.

El 1989, dirigeix *Roger y yo*, una pel·lícula que va causar un gran impacte als Estats Units i que narrava la seva odissea personal per entrar en contacte amb el president de la General Motors, Roger Smith, al qual volia demanar explicacions per les desastroses conseqüències que la reestructuració d'aquella empresa havia tingut a la seva ciutat natal, Flint. El seu següent documental, *The Big One* (1997), va donar a conèixer al públic les maquinacions de les grans empreses nordamericanes que fins i tot utilitzaven mà d'obra infantil, com el cas de la popular Nike.

L'any 2002 realitza *Bowling for Columbine*, una crítica a l'ús social i polític de la por per les dramàtiques conseqüències que té sobre una població que ha trobat en les armes l'única via per fer front al permanent estat d'alarma. El 2004 el seu film *Fahrenheit 9/11*, posava al descobert la forma en què George Bush va guanyar les eleccions i va organitzar la guerra d'Iraq.

Com a escriptor, Moore és autor de diversos llibres de denúncia, entre els que destaquen *Estúpids homes blancs*, i *¿Qué han hecho con mi país, tío?*.

GUIA DIDÀCTICA PER AL PROFESSORAT

Etapa recomanada: Secundària Obligatòria

Tema principal i possibles subtemes que tracta la pel·lícula

- La cultura de la por i la seva relació amb la violència
- Els efectes de la violència juvenil
- El tractament de la informació en els programes televisius i la seva influència en les conductes violentes dels joves.
- Els models de vida en la societat nordamericana

Relacions que es poden establir

Les raons que expliquen els fets

Les desigualtats socials i el constant estat d'alerta fomentat pels mitjans de comunicació creen sensacions d'inseguretat i precarietat que generen en la població la necessitat de defensar-se de qualsevol suposada agressió.

En aquest sentit, la comparació amb Canadà serveix a Moore per posar en evidència com dos països tan similars poden viure climes socials tan diferents, i plantegen interrogants entorn de les bases sobre les quals s'ha construït el

patriotisme als Estats Units, molt relacionades amb la desconfiança i la incapacitat d'acceptar la diferència. Si hi afegim la facilitat per aconseguir armes de foc, fàcilment podem explicar fets com el de l'institut de Columbine, on van morir assassinats 12 adolescents i un professor com a conseqüència dels trets disparats per dos companys que a primera hora del matí van irrompre a la biblioteca després d'una partida de bitlles. També és explicable la mort d'una nena de 6 anys a una escola de Flint, que va ser abatuda pels trets d'un company de classe de la mateixa edat. Què pot explicar aquests fets tan monstruosos? Quins motius poden tenir els adolescents de Columbine o el nen de Flint? La desestructuració familiar, la crisi d'identitat pròpia de l'adolescència, la falta de valors morals sòlids, el no saber canalitzar la violència i l'agressivitat fomentada per determinada música com la de Marilyn Manson o per sèries d'animació com South Park? Revisades totes les raons a partir del que van fer els adolescents moments abans de la matança o del que van deixar escrit abans de suïcidar-se, sembla que no hi ha una explicació clara i definitiva, però posats a formular hipòtesis, perquè no dir, per exemple, que la culpa va ser el joc de bitlles, aquest esport nacional aparentment innocent?; perquè no acceptar aquest supòsit? Moore formula aquesta hipòtesi de manera irònica dins del mateix títol del seu treball: *Bowling for Columbine*.

Però la seva resposta és clara i contundent quan afirma que la principal característica de la societat americana és el sentiment de por que viu la major part de la població. Qualsevol fet es converteix en una amenaça per a la seguretat individual o col·lectiva i en conseqüència la reacció no pot ser altra que exercir la violència com un dret irrenunciable. La dimensió del perill, tal i com es presenta pels mitjans de comunicació justifica l'ús de les armes de foc com a sistema de defensa i, per descomptat, que l'Estat exerceixi tot el seu poder contra totes aquelles persones i països que siguin una amenaça per a la llibertat i la seguretat de tothom.

El problema és qui determina el que es considera amenaça i per a qui ho és. A partir d'aquests interrogants Michael Moore dibuixa una cartografia de la por en la societat estadounidense fins a desvetllar els interessos polítics i econòmics a què respon aquesta cultura de la por.

Les estadístiques sobre el nombre de fusells i pistoles en mans de la població (250 milions) i el nombre de morts per armes de foc (11.000) registren unes dades desorbitades comparativament a les registrades en altres països. Aquesta necessitat de posseir armes de foc per part de la població i la gran quantitat d'assassinats s'explica com a conseqüència de l'estat permanent d'alarma en què viu la població, conseqüència d'una manipulació de les mentalitats continuada que ha donat lloc a un determinat imaginari social.

En una seqüència animada, el documental mostra l'ús de la por com a principi regulador de l'esperit de conquesta, des de l'arribada dels pelegrins que van conquerir el nou territori, fins a les successives invasions d'altres països considerats amenaces de la pau mundial, com Vietnam l'any 1965, justificada per combatre el comunisme, o Iraq a l'actualitat, sota el pretext de la lluita contra les armes nuclears. La por a tot allò extern s'estén a la vida quotidiana i

transforma la llar en un reducte que cal defensar dels perills del carrer, com la delinqüència, les drogues o el crim, fets tots ells normalment associats a la població negra. Michael Moore destaca el tancament de la població blanca en barris residencials vigilats i afirma irònicament que “ sense delinqüència la població blanca pot viure tranquil·la”, motiu pel qual “podem entendre que la major part dels crims tenen lloc en aquestes cases tan segures en les que ningú pot entrar”. El nombre més elevat d’homicidis, però, es produeix entre marit i muller, entre pares i fills, entre parelles o entre companys de treball.

Aquesta cultura de la por no solament garanteix el recolzament de les actuacions del govern en la seva política exterior, sinó que també té conseqüències directes en l’opinió de la gent. Es pot parlar també, en aquest sentit, d’una “indústria de la por”, que explica l’enorme pressupost del nou Departament de Seguretat Nacional, amb fortes inversions en ciberseguretat i biotecnologia de defensa, sectors que creixen de manera proporcional a l’estat d’ansietat de la població. És el que argumenten personatges com Marilyn Manson, pel qual no és la música la causa de la violència dels joves, sinó que les acusacions que sovint rep formen part d’una campanya per mantenir aquesta despesa nacional en seguretat.

Objectius formatius

- Valorar el documental com a instrument d’aproximació a la realitat i com a mitjà adequat per mostrar les causes que han conduït a determinats fets.
- Conèixer les característiques dels documentals.
- Reflexionar sobre els perills que comporta l’estimulació de la sensació de la por com a generador de violència .
- Prendre consciència del paper dels mitjans de comunicació a l’hora de difondre determinat tipus d’informació de manera manipulada o sensacionalista, per aconseguir un fort impacte emocional en l’audiència.
- Aprendre a analitzar els elements bàsics d’una seqüència.
- Ser capaç d’exposar idees i opinions pròpies de forma argumentada.
- Ser capaç d’observar de forma crítica la pròpia experiència i el context actual vinculat als fets que exposa el documental.

Recomanacions per visualitzar la pel·lícula a l’aula

Proposem fer una visualització sencera de la pel·lícula i després analitzar més detalladament algunes seqüències.

Proposta d'activitats

1.Abans de veure la pel·lícula

El documental es basa en els fets ocorreguts en a l'institut de Columbine, poble de Littleton (Colorado)

El 20 d'abril de 1999, Eric Harris, de 18 anys, i Dylan Klebold, de 17, van matar 12 estudiants i un professor de l'institut Columbine de Littleton, a l'estat de Colorado. Després es van suïcidar. La massacre va colpir la societat nord-americana i ha inspirat el film "Elephant", de Gus van Sant, o el documental pacifista "Bowling for Columbine", de Michael Moore. Anys després d'aquests fets encara s'especula amb la possibilitat que la policia tenia informació anterior a la matança i que l'hagués pogut evitar.

Proposem:

- Que l'alumnat investigui sobre aquests fets.
- Que investigui també sobre altres matances similars que s'han produït després dels fets de Columbine en altres centres docents arreu del món.
- Obrir un debat sobre aquest tipus de violència i les seves possibles causes.

2.Després de veure la pel·lícula

2.1 Activitat prèvia

Parlem primer del títol de la pel·lícula. Quin significat té ? Què vol explicar Michael Moore en parlar de les bitlles com a causa de la matança ? Quines són les imatges que acompanyen els títols de crèdit ?

Què és el que més en ha sorprès del documental? Ha canviat la nostra opinió sobre algun dels temes tractats al documental? Coneixíem els fets que ens explica en el seguit d'imatges acompanyades per la cançó de Louis Armstrong? Valorem, a partir del muntatge, quina és la posició de Michael Moore en relació a la política americana i concretament a la guerra d'Iraq.

Organitzem grups de quatre alumnes . Cada grup obrirà un debat sobre les emocions i les impressions que els hi ha provocat la pel·lícula. El portaveu del grup escriurà les conclusions. Després les posarem en comú .

2.2. De les expectatives a la realitat

Fóra bo parlar una mica del que els ha sorprès de la pel·lícula. Què han trobat curiós de la societat que s'hi retrata.

Parlem de :

- Explicar la reflexió crítica que proposa Michael Moore sobre la importància de la cultura de la por en la societat estadounidenca. Quina vinculació estableix el realitzador entre aquesta cultura i el nombre de morts per armes de foc a Estats Units?
- Comentar la informació que ens aporta el documental sobre la política internacional dels Estats Units i sobre les condicions de vida de la població afroamericana, per tal de valorar la importància del cinema com a instrument de coneixement de la realitat.
- Quines són les causes que expliquen la matança de l'institut Columbine i l'assassinat de la nena de l'escola de Flint, segons Michael Moore?
- Quina relació estableix Michael Moore entre els nombrosos assassinats i la venda d'armes de foc? Estem d'acord amb aquesta explicació?
- Comentem quines són les possibles causes de la proliferació d'actes violents als centres educatius del nostre entorn.

2.3. Observació d'elements relacionats amb el relat cinematogràfic

El fragment del documental que proposem per fer-ne una lectura seqüencial resumeix d'una manera molt clara les intencions argumentals de Michael Moore, que vol posar al descobert les autèntiques causes de la massacre. Per ell, no es tracta d'un fet aïllat, sinó que s'explica per una fatal combinació entre la cultura de la por i el fàcil accés a les armes. Per demostrar aquesta explicació, el realitzador va contraposant la informació que la reforça amb els comentaris de les persones que entrevista, que entenen fets com els de Columbine com a fenòmens individuals, deixant de banda els evidents condicionants socioculturals.

En aquest sentit, aquest fragment té la funció de donar suport a l'argumentació de Moore, que utilitza diverses fonts per a reforçar-la: muntatges amb imatges d'altres documentals, entrevistes, espots publicitaris, fragments de noticiaris televisius, cançons populars, etc.

A continuació us proporcionem el resum de les seqüències que poden ser interessants per analitzar les estratègies que utilitza el realitzador per resumir les causes que provoquen la matança.

Proposem que s'organitzin set grups de treball. Cada grup s'encarrega de destriar la informació que aporta la seqüència i resumir-la en aquest quadre.

Exemple

SEQÜÈNCIA : **Visita a la fàbrica d'armes**

Què passa?(Contingut)	Què es veu ? (Imatges)	Quins testimonis surten ?	Què s'interpreta?

Després posarem en comú tot el que s'ha observat i elaborarem unes conclusions.

Resum de les seqüències seleccionades :

-Visita a la fàbrica d'armes

El fragment s'inicia amb una entrevista a Evan Maccollum, el responsable de les relacions públiques de la fàbrica d'armes Lockheed Martin, situada a Littleton. Les seves respostes s'intercalen amb els comentaris d'un expert en seguretat domèstica i un anunci per a la promoció de Littleton, per tal de provocar un efecte de contrast entre la informació que transmeten. Aquest contrast també es reforça amb les imatges triades pel realitzador en cada pla. En el primer, apareix Maccollum contestant a Michael Moore, del qual només sentim la veu. Mentrestant, l'entrevistat explica que no hi relació entre aquesta indústria, a la qual hi treballa gran part de la població de Littleton, i fets com els de l'institut Columbine.

El fet que al darrera de Maccollum es vegi un enorme míssil en procés de fabricació crea un efecte totalment irònic, que Moore utilitza per desautoritzar les seves explicacions.

- El consultor de seguretat

Michael Moore segueix recollint comentaris dels habitants de Littleton. Ara acompanya Denny Fennell, consultor de seguretat domèstica, durant una visita al que aquest professional considera una casa típica de classe mitjana. La casa té reixes de protecció, però ha calgut fer una cambra reforçada per protegir-se d'un hipotètic lladre o violador. De nou, Moore vol posar en evidència el contrast que existeix entre la percepció generalitzada de perill, que s'ha naturalitzat, i fets com els de Littleton o Flint. Una situació que segons Michael Moore explicaria la tinença d'armes per gran part de la població, causa de l'elevat nombre d'homicidis que es produeixen als Estats Units.

- L'ira com a explicació

A continuació, segueix un altra seqüència a la fàbrica d'armes, on Maccollum fa la seva pròpia interpretació dels fets de Columbine. Per a ell, l'ira adolescent ho explica tot. Per això la seva empresa ha donat 100.000 dòlars a un programa per ensenyar els nois i noies a controlar-la, que té lloc als instituts de la zona, entre ells el de Columbine. Aquesta és una idea que exemplifica molt bé una actitud social generalitzada que consisteix a ignorar les veritables causes del fenomen de la violència i desviar l'atenció cap a altres motius. Pel relacions públiques, una cosa és defensar-se d'hipotètics enemics, i l'altre perpetrar assassinats com els de Columbine.

- Les intervencions militars d'Estats Units

En aquest punt, segueix una seqüència que consisteix en un muntatge amb imatges de documentals en què es van detallant les intervencions militars que han fet els Estats Units a la resta del món des dels anys 50 fins a l'actualitat. Com a música de fons, sona la cançó *What A Wonderful World*, de Louis Armstrong, que descriu un món meravellós, en clar contrast amb el que ens mostren les imatges i que deixa en evidència la cruesa de política exterior d'Estats Units.

- El viatge mensual de míssils

En la seqüència que segueix, Moore ens obliga a tornar a la fàbrica, on un míssil ja és apunt per ser traslladat a una base militar del Sud de Denver, fet que lloc cada mes, perquè la poderosa maquinaria de guerra segueixi funcionant.

- Clinton i la massacre de Kosovo

La seqüència que ve a continuació està treta d'un noticiari de televisió, que mostra imatges d'una població de Kosovo, totalment destruïda i amb milers de civils morts.

És el resultat del bombardeig més intensiu fet per l'exèrcit d'Estats Units, durant la guerra de l'antiga Iugoslàvia, George Clinton, aleshores president dels Estats Units, fa una intervenció a la televisió per justificar els fets. De sobte, interromp les seves declaracions per anunciar que li acaben de notificar la massacre de l'institut Columbine i d'aquesta manera concentra l'atenció en aquest esdeveniment que, contràriament a la matança de Kosovo, l'eximeix de responsabilitats.

- El lloc dels fets

Per acabar, les imatges que segueixen són les del lloc dels fets, un institut buit, que la càmera recorre mentre s'escolten les trucades enregistrades en el moment dels fets pel servei d'emergències de Littleton, la primera de les quals és la trucada d'una professora. Mentre anem sentint les veus, que més endavant són les dels pares i mares dels alumnes, de la policia i dels reporters, les imatges són ara les de les cameres de seguretat de l'institut, que van captar alguns dels moments del crim. És el primer cop que apareixen imatges d'aquells fets i de l'escenari en què van tenir lloc. Aquest fragment actua com a conclusió de la seqüència argumental, és a dir, que els fets que mostren són

interpretats com la conseqüència de la situació que Moore ha anat disseccionant a través de la seva investigació.

2.4. Observació d'elements relacionats amb el llenguatge cinematogràfic

Es tracta, en aquesta ocasió d'aprofitar l'impacte i l'interès que té aquest film per introduir a l'alumnat en les diferències fonamentals entre el llenguatge cinematogràfic que s'utilitza en les pel·lícules de ficció i el que s'utilitza en el documental.

El documental com a instrument de coneixement

La tradicional dicotomia entre ficció i documental respon a uns criteris de veritat i falsedat fonamentats en la creença que la realitat és una cosa externa a nosaltres i per tant clarament objectivable. Si considerem la realitat com una construcció-interpretació de les nostres experiències constatarem que és el resultat de diverses mediatitzacions individuals i col·lectives. El problema es desplaça d'una suposada realitat externa, que espera ser formulada, als criteris i mecanismes pels quals s'elabora un determinat discurs dels fets que han succeït. En aquest sentit el gènere documental és significatiu per valorar la posició del realitzador respecte a la realitat que construeix. L'aparent objectivitat es substitueix per la implicació del realitzador en el discurs que elabora i, conseqüentment, pel tipus d'interpel·lació que fa als espectadors i espectadores.

Admetent el caràcter discursiu de les imatges i considerant que qualsevol film inclou sempre un grau de documentalització com a producte cultural, els límits entre el documental i la ficció es dilueixen per donar pas a un altre criteri, centrat en els recursos utilitzats per crear versemblança i per produir uns determinats efectes d'implicació en el públic. Des d'aquesta perspectiva, resulta que "la més profunda opció documental està a les antípodes del fred objectivisme que moltes vegades sembla entendre's darrere el terme "documental". Mai no es tracta de "les coses parlen per si soles, sinó d'una mirada que fa que parli, d'un punt de vista que es constitueix per mitjà de la pròpia penetració de la realitat, per estimar-la o rebutjar-la, venerar-la o transformar-la".¹

Per analitzar aquesta diferència d'estil discursiu entre ficció i documental és força interessant establir una comparació entre el documental de Moore i la pel·lícula de ficció de Gus Van Sant, de 2003, "Elephant" que recrea els moments previs als fets de Columbine.

---

¹ José Enrique Monterde, "L'ètica de la mirada" a El segle de cinema. Barcelona: Centre de Cultura Contemporània, 1995.

3.La pel·lícula i ..... la representació de la violència a la televisió

Alguns elements de reflexió

Contra les evidències del directe televisiu

Malgrat totes les evidències que demostren la capacitat de manipulació de les imatges, la presumpció de veritat descrita més amunt continua vigent en el mitjà televisiu, el que més influeix actualment en la construcció de l'anomenada realitat. El directe televisiu és el mitjà tècnic que fa possible continuar creient en aquesta innocència de les imatges enviades pels corresponsals des del lloc on es produeixen els fets. Sabem que hi ha un control de la informació regulat a través de les grans cadenes per les autoritats militars i polítiques, però allò que ens mostren les imatges manté el grau d'evidència necessària per garantir la seva veritat.

Tal com apunta Michael Moore al documental, la informació que transmeten les cadenes de televisió està totalment dirigida pels índexs d'audiències, i per tant la seva suposada informació és un simple espectacle de la notícia posada al servei d'aquests índexs. Els fets dramàtics de Columbine són notícia pels sentiments que poden provocar en el públic però no es valora la possibilitat d'oferir elements de reflexió que permetin situar els fets com a símptoma de les contradiccions socials que cada cop estan més accentuades per les desigualtats econòmiques de la població. Sota l'aparent prosperitat i benestar s'amaguen les condicions de vida d'amplis sectors de la població que viuen en estat precari sense rebre cap ajuda estatal per cobrir les necessitats més elementals.

Com clarament exposa Michael Moore, si els corresponsals de les diferents cadenes de televisió haguessin dirigit les seves cameres als indrets del voltant de l'escola, fàcilment es podrien explicar els fets en comprovar les condicions de vida dels habitants de la zona. Saber per què un nen pot agafar un arma fàcilment de casa seva i utilitzar-la sense cap raó aparent contra una companya de classe no ofereix cap interès per captar les audiències. En canvi, destacar els elements més sensacionalistes i aprofundir en aquesta cultura de la por garanteix l'emoció entre el públic i, per tant, s'aconsegueix la finalitat informativa prioritària: captar la màxima audiència.

Davant l'espectacle de la realitat que ens ofereixen diàriament les cadenes de televisió, Michael Moore opta per la investigació i la reflexió a través dels recursos que li ofereix el cinema com a instrument de coneixement. L'impacte emocional dels fets es posa al servei de la indagació com a motor del seu relat i no dubta a utilitzar el caràcter persuasiu de les imatges per provocar una identificació del públic amb les seves propostes. No hi ha neutralitat possible sinó llocs determinats des d'on s'expliquen els fets. La validesa o no de les explicacions passa per la coherència dels arguments utilitzats, i en aquest sentit el seu treball és un magnífic exemple de com pensar a través de les imatges. Mitjançant el muntatge, Moore elabora un discurs clarament compromès amb la realitat en presentar-se a si mateix com autor-narrador dels fets que mostra. Les seves imatges responen a unes intencions clares i

explícites, sense amagar que són el resultat d'una actitud crítica respecte a la política del Govern dels Estats Units. No hi ha, com apuntàvem a l'inici de l'apartat, una mirada neutra ni una sola posició objectiva presentada com a pura crònica dels fets. Hi ha interpretacions que responen a posicions davant dels fets analitzats i que com a tals han de poder-se valorar en funció de la consistència dels seus arguments. Aquesta és la pretensió de Michael Moore quan qüestiona alguns dels testimonis que apareixen al documental, com el president de la fàbrica d'armament més important dels Estats Units o l'encarregat de la seguretat d'una comunitat de veïns. Les seves preguntes, suposadament innocents, mostren la incongruència dels arguments de les opinions acceptades, com quan, amb molt encert, indica irònicament al president si seria possible pensar que la motivació dels adolescents que van protagonitzar la matança no és l'esmentada ira, sinó preguntar-se si hi ha diferència entre anar diàriament a la fàbrica de míssils de destrucció massiva i la matança de Columbine. El muntatge del seguit d'imatges que il·lustren les diverses intervencions americanes en diversos països i el nombre de víctimes que això ha originat són prou explícites per entendre la resposta de Moore, que finalitza el seu argument visual amb les imatges de l'atac a les Torres Bessones de Nova York amb les paraules "Bin Laden utilitza el seu entrenament a la CIA per assassinar 3.000 persones".

Les imatges no valen per mil paraules, sinó que parlen gràcies al discurs que s'inscriu en elles i del qual són portadores per la seva especial estructuració. Traduir l'impacte de les imatges en paraules és el treball que Moore ens proposa i que reivindica com a mitjà per preservar l'ús de les imatges com a forma de coneixement.

Activitats

- Comentem la crítica de Michael Moore a la televisió. Quina influència té aquest mitjà en l'augment de la violència? Quin tipus d'informació dóna sobre els fets de Flint? Quina informació ens ofereix Michael Moore? Estableix una relació entre els dos tipus d'informació i valora si la crítica de Moore és extrapolable als informatius que s'emeten al nostre país.
- Al documental es mostren exemples de notícies que accentuen el temor i la inseguretat de la gent. Triem alguna notícia recent que fomenti també aquest sentiment de por i valorarem el seu tractament.
- Fem un seguiment de les notícies que apareixen als informatius al llarg d'una setmana i triem les que ens semblin que fomenten la por i la inseguretat. Pensem que una mateixa notícia pot rebre tractaments diversos? En cas afirmatiu, argumentem la nostra resposta explicant quin tractament creiem que es podria donar.

Textos d'ajuda:

Escrits del realitzador

L'origen del documental

La idea de fer un documental sobre la cultura de les pistoles és molt anterior a la tragèdia de Columbine. Crec que va començar a gestar-se quan tenia 14 anys i van assassinar Martin Luther King. Jo sortia de missa amb la meva família a Michigan quan vam saber la notícia. De sobte la gent blanca va començar a celebrar-ho amb entusiasme. Allí vaig percebre que hi ha alguna cosa malaltissa en la societat nord-americana.

El segon detonant va ser la tragèdia de l'11-S, que em va sorprendre quan anava a agafar un avió cap a Nova York. Vaig veure gent horroritzada i entristida però sense demanar sang ni venjança. Vaig adonar-me que la majoria dels nordamericans són bona gent, manipulada pel tam-tam de la por, que tan bé utilitzen els mitjans de comunicació i els polítics (...).

Michael Moore, El Mundo, 13 d'Octubre de 2002

Sobre la por

Hi ha alguna cosa especial en el cervell humà. Ens agrada tenir por, ens encanten les pel·lícules de terror, la festa de Halloween. Crec que tot això es remunta a la prehistòria de l'home, al nostre instint primari de lluitar i fugir. Es tracta del desig, sempre viu en el nostre interior, d'estar sempre alerta, de manera que, quan advertim que hi ha un perill, podem fugir i salvar-nos-en. I aquí precisament entra en joc una diferència fonamental: espantar-se en el cinema és una cosa, ser manipulat pels mitjans de comunicació, pels programes de pseudoperiodisme o per un president que et diu que existeix l'imperi del mal dispostat a perseguir-te tota pe tota la terra i a aixafar-te, és una altra cosa completament diferent.

Michael Moore. La gran ilusión, abril de 2003.

L'Associació Nacional del Rifle

Sóc membre vitalici de l'Associació Nacional del Rifle (NRA). Vaig ser-ne membre juvenil i vaig obtenir el Premi al Millor Tirador de l'NRA durant la meva adolescència. Anava a caçar amb els nois del barri, però mai no vàrem tenir armes de foc a casa. Després dels fets de Columbine, vaig decidir enfrontar-me a Charlton Heston per la presidència de l'NRA. En cas de ser elegit, el meu pla era intentar que l'NRA tornés a ser una organització per una utilització segura de les armes de foc. Segons les normes, per optar a la presidència cal ser membre de l'Associació en els últims cinc anys o comprar un carnet de membre vitalici per 750 dòlars. I això és el que vaig fer. Però després vaig adonar-me que aquesta tasca em suposaria massa temps. Així doncs, vaig decidir dedicar-me a centrar tota la meva atenció en la pel·lícula.

Michael Moore. La gran ilusión, abril 2003

Documentació complementària

*Doce estudiantes y un profesor murieron en una masacre perpetrada en 1999 por dos alumnos en la Columbine High School de Littleton. En esa misma región viven 5.000 empleados de la empresa Lockheed, y si los padres fabrican misiles no resulta extraño que los hijos empuñen escopetas y así se justifique que, cada año, en Estados Unidos se produzcan 11.000 víctimas por armas de fuego. Esos son algunos de los datos que Michael Moore maneja en *Bowling for Columbine* con una panfletaria subjetividad que no impide una abrumadora contundencia. Más que un documental, se trata de un documento que aborda un tema muy serio con un explosivo sentido del humor que hiela la sonrisa.*

Las estadísticas oficiales llaman la atención a primera vista y el film se ensaña con ellas hasta rematarlas con la evidencia de un banco que obsequia con un rifle a cada uno de sus nuevos clientes. Las dudas que podrían resultar razonables también saltan hechas añicos con la artillería pesada que Moore dispara a mansalva. Sus objetivos son precisos y los blancos se perfilan en el individuo que fabrica impunemente napalm casero con la ayuda de un manual anarquista o en los grandes almacenes que venden armas y municiones sin control. El primero habla por sí solo. Los segundos reciben la visita de Moore acompañado por dos muchachos heridos en una masacre cercana con el simbólico objetivo de devolver las balas que todavía alojan sus cuerpos.

*El cineasta se involucra personalmente en su película y estira el hilo hasta dar con la pieza más ansiada. Una entrevista con Charlton Heston, presidente de la Asociación Nacional del Rifle, revela el horror de la hipocresía ante el mitin armamentista pronunciado por el actor cerca de la localidad donde, poco antes, una niña de seis años había sido asesinada por una compañera de escuela. *Bowling for Columbine* escupe sobre la realidad toda la violencia que Hollywood ha incentivado.*

Esteve Riambau, *Fotogramas*, abril 2003

Companyia general de la por

(...) És de les armes, del que no pot prescindir Charlton Heston? No: és de la por. Pertany a un món que no pot viure sense l'aguait quotidià, obsessionat, omnipresent, de la por. (...) La gamma de pors que afecten el ciutadà dels Estats Units és enormement àmplia i va des del cercle exterior de la gran amenaça terrorista fins als variats cercles interiors que minen la seguretat en la ciutat, en el barri i finalment en la pròpia llar, concebuda com l'última trinxera.
Rafael Argullol. *El País*, 20 d'abril de 2003

4. Altres recursos

Filmografia complementària

Elephant, Alan Clarke, 1989

Situada a Belfast, aquest és un film que abandonava els codis narratius convencionals per tractar la violència a Irlanda del Nord com un element més de la vida quotidiana. Els assassinats es succeeixen d'una manera mecànica, sense que importi el perquè. L'efecte que vol provocar el realitzador és justament posar en evidència que la banalització de la violència és un dels trets característics de la nostra societat. El títol que va triar Clarke fa referència a una cita de l'escriptor irlandès MacLaverty, que definia la situació al seu país com la de "tenir un elefant a la sala d'estar".

Elephant, Gus Van Sant, 2003

La massacre de l'institut Columbine és el punt de partida d'aquesta pel·lícula, que mostra els moments previs als fets. La tranquil·litat sembla dominar la jornada a l'institut i res fa pensar que el dia pugui acabar en un bany de sang. D'aquesta manera el film obre nous interrogants sobre les causes de la violència adolescent deixant que siguin els espectadors els que facin les seves pròpies interpretacions.

El títol és el mateix que el del film de Clarke, per insistir en el fet que la violència és un problema greu, obvi, però la societat ignora per conveniència. Un altre sentit que li dóna Van Sant és el d'una paràbola budista, segons la qual si diversos cecs toquen parts d'un elefant, percebran coses diferents però no la bèstia sencera.

Zero Day, Ben Coccio, 2003

Film que narra els preparatius de la massacre de Columbine en forma de diari personal d'un dels nois que la van perpetrar. De nou, tot i les relacions que es poden establir amb els condicionants de l'entorn, es posa en evidència l'inexplicable d'un fet com aquest.

Querida Wendy, Thomas Vinterberg, 2004

En una població minera dels Estats Units, un grup de joves marginats troben en les armes una forma de combatre la seva inseguretat i decideixen formar un club secret per poder compartir aquesta passió, aparentment inofensiva. Però no passa gaire temps fins que el seu pacifisme declarat quedarà en entredit davant un fet inesperat. El film és una metàfora de les contradiccions que caracteritzen la societat nordamericana que, com els protagonistes, es declara a favor de la pau i al mateix temps defensa la tinença generalitzada d'armes.

Bibliografía sobre el documental

Michael Moore, *Estúpids homes blancs*. Barcelona: Empúries, 2003
<http://michaelmoore.com>

Bibliografía general

VV.AA. La mirada que habla. Cine e ideologías. G. Camarero ed. Madrid: Akal, 2002.

Benet, Vicente J. La cultura del cine. Barcelona: Paidós, 2004.

Breschand, Jean. El documental. Barcelona: Paidós, 2004.

Carmona, Ramón. Cómo se comenta un texto fílmico. Madrid: Cátedra, 1991.

Català, Josep Maria/Cerdán, Josetxo/Torreiro, Casimiro (coord.). Imagen, memoria y fascinación. Notas sobre el documental en España. Madrid: Ocho y medio, Libros de cine, 2002.

Didi-Humberman, Georges. Imágenes pese a todo. Barcelona: Paidós, 2004.

Gauthier, Guy. Le documentaire un autre cinéma. Paris: Nathan, 1995.

Ledo, Margarita Ledo. Del cine-ojo a Dogma 95. Barcelona: Paidós, 2004.

Monterde, José Enrique. "Algunas observaciones sobre el documental histórico" a El documental, revista Trípodos núm. 16, 2004.

Nichols, Bill. La representación de la realidad. Barcelona: Paidós, 1995.

Niney, François. L'épreuve du réel a l'écran. Bruxelles: De Boeck, 2000.

Quintana, Àngel. Fábulas de lo visible. Barcelona: El acantilado, 2003.

Quintana, Àngel. "El documental històric com a reflexió sobre l'ús i l'abús de la memòria" a El documental, revista Trípodos núm. 16, 2004.

Autora: Mercè Coll (Drac Màgic)